

UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
Vedecká rada Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulty

ThLic. Martin Ďuračka

Autoreferát dizertačnej práce

Skúsenosti v náboženskom živote mládeže. Pastoračná situácia

na získanie akademického titulu „doktor“
v študijnom odbore doktorandského štúdia: 2.1.13. katolícka teológia
v študijnom programe: katolícka teológia

BRATISLAVA 2019

Dizertačná práca bola vypracovaná v externej forme doktorandského štúdia na Univerzite Komenského v Bratislave, Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulte.

Predkladateľ: **ThLic. Martin Ďuračka**
Katedra pastorálnej teológie

Školiteľ: **doc. ThDr. Tomáš Gális, PhD.**
RKCMBF UK Bratislava

Oponenti: **prof. RNDr. Ladislav Csontos, SJ, PhD.**
TF TU Bratislava

Prof. ThDr. Marian Šuráb, PhD.
RKCMBF UK Bratislava

ThDr. Ondrej Šmidriak, PhD.
odborník z praxe

Autoreferát bol rozoslaný: 07.05.2019

Obhajoba dizertačnej práce sa koná **24.05.2019 o 10.00** pred komisiou pre obhajobu dizertačnej práce v študijnom programe doktorandského štúdia katolícka teológia vymenovanou dekanom fakulty dňa 07.05.2019 pre študijný odbor 2.1.13. katolícka teológia na Univerzite Komenského v Bratislave, Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulte.

ThDr. Ing. Vladimír Thurzo, PhD.
dekan RKCMBF UK
Kapitulská 26, Bratislava

Pápež František v úvode encykliky *Lumen fidei* zdôrazňuje, že cirkevná tradícia označovala veľký dar, ktorý nám priniesol Ježiš výrazom svetlo viery (Porov. *Lumen fidei*, č. 1.). V kresťanských kruhoch je vnímanie významu a dôležitosti daru viery nepopierateľné, avšak súčasná moderná spoločnosť ho spochybňuje a neraz vytláča kdesi do histórie, veď predsa „nemôže... slúžiť v nových časoch človeku, ktorý sa stal dospelým, hrdým na svoj rozum, túžiacim novým spôsobom rozvíjať svoju budúcnosť“ (*Lumen fidei*, č. 4.). Skutočnosť spochybňovania a s ňou spojená sekularizácia odsúvajú Boha a vieru kdesi do dávnej doby a v prípade, že existuje nejaká predstava o ňom, tak ju vytláča z verejného života do súkromia. To neraz prináša pochybnosti v živote veriacich, ale aj náročnosť rozhodovania a rozlišovania v otázkach viery, zvlášť u mladých ľudí.

Dizertačná práca „Skúsenosti v náboženskom živote mládeže. Pastoračná situácia“ otvára problematiku mladých ľudí v otázkach hľadania zmyslu svojej existencie a rozhodnutia sa pre život viery v spojitosti s pastoračným pôsobením a ponukou Cirkvi. Mladí ľudia svojím vekom a prirodzeným hľadaním odpovedí na otázky o vlastnej existencii a zmysle života patria k primárnym cieľovým skupinám, ktoré majú objaviť svetlo viery, pretože ono je schopné osvietiť celú existenciu človeka (Porov. *Lumen fidei*, č. 4.). Sociokultúrne zmeny na Slovensku, pád komunistického systému, integrácia do Európskej únie a následne vplyv globalizácie a postmoderného myslenia priniesli prvky pluralitnej, multikultúrnej a sekularizovanej spoločnosti. Mladý človek sa tak nachádza uprostred mnohých kultúr a zároveň aj ponúk, ktoré sú spravidla príčinou dezorientácie a krízy v jeho procese dospievania. Vo všeobecnosti možno povedať, že ako je mladá generácia nádejou v snahe o lepšiu spoločnosť, tak sa súčasne stáva prvou obeťou dnešnej duchovnej a kultúrnej krízy, čo by malo byť väčšou motiváciou pre Cirkev, aby odvážne a tvorivo ohlasovala evanjelium mladým

a pomáhala im objaviť svetlo viery. (Porov. *Všeobecné direktórium pre katechizáciu*, č. 181.) Rozmanitá ponuka duchovných, vzdelávacích, či iných voľnočasových aktivít Cirkvi sprostredkúva mladým ľuďom množstvo zážitkov a skúseností v oblasti náboženského života. Primárnym úmyslom tejto práce ani tak nie je monitorovať množstvo a rozmanitosť ponúk, ako skôr sledovať kvalitatívny dosah spomínaných skúseností na rozhodnutie sa pre život viery, v kontexte dnešnej postmodernej doby a našej kultúry. Pretože v otázkach viery sa nejedná len o skúsenosť ako akýsi náboženský zážitok, ale skôr o skúsenosť, ktorá smeruje k osobnej viere, v ktorej mladý človek poznáva Boha ako Otca a vstupuje s ním do osobného vzťahu.

Cieľom práce je hľadať odpoveď na otázku: Aké skúsenosti, alebo presnejšie aké podnety najviac napomáhajú k rozhodnutiu sa pre osobnú vieru u stredoškolskej a vysokoškolskej mládeže v sociokultúrnom prostredí Slovenska, a na čo sa následne v pastoračnej praxi Cirkvi zamerať, aby sme, z ľudského hľadiska, vytvorili čo najlepšie podmienky v živote mládeže na kvalitatívny posun od náboženského zážitku k osobnému životu viery.

Práca je rozdelená do štyroch kapitol. Prvá kapitola rozoberá niektoré antropologické otázky z pohľadu trinitárnej teológie a kristológie v kontexte moderného a postmoderného myslenia. Druhá sa zameriava na problematiku poznania Boha. Tretia kapitola prináša analýzu súčasnej dospievajúcej mládeže z pohľadu prijatia viery v kontexte vývinového štádia, sociokultúrnych vplyvov a hodnotovej orientácie. Štvrtá kapitola opisuje skúsenosti, ktoré podstatne napomáhajú mladým ľuďom k rozhodnutiu sa pre osobnú vieru na základe analýzy údajov zozbieraných pomocou elektronického dotazníka v kvantitatívnom prieskume. Piata kapitola kladie dôraz na nevyhnutnosť správneho jazyka pre poznanie Boha. Práca primerane k svojej náročnosti nadobúda interdisciplinárny charakter. Pohyb existenciálnej otázky v živote človeka pomáha ozrejmiť kresťanská

antropológia. Na problematiku poznania Boha sa pozerá pomocou spirituálnej a trinitárnej teológie v kontexte učenia Gregora Naziánskeho a Gregora Nýsskeho. Povahu dnešnej mládeže, jej prejavy pod vplyvom telesného, emocionálneho a mentálneho dozrievania pomáha ozrejmiť vývinová psychológia. Na otázky postmoderného učenia sa v tejto práci pozerá prostredníctvom filozofie a na vplyv súčasnej globálnej a pluralitnej spoločnosti pomocou sociológie a kulturológie, predovšetkým hodnotové smerovanie mládeže približuje pomocou niektorých sociologických výskumov. Napokon samotné pastoračné pôsobenie a otázka prístupov je úzko previazaná s kresťanskou výchovou, preto celá práca nadobúda evanjelizačno-pedagogický a katechetický rozmer.

Antropologicko-teologické východiská poznania Boha, ktorým sa venujú prvé dvoch kapitol práce poukazujú na prítomnosť existenciálnej otázky v živote človeka, pretože je to život sám, ktorý sa ho pýta na zmysel jeho existencie a charakterizujú človeka ako osobu komunikácie. Keďže v svojom sebapresiahnutí hľadá pravdu, ktorá je večná a nemenná (grécke ἀλήθεια - alétheia) a v nej nachádza svoj pôvod, nemôže byť obsiahnutá iba v abstraktných teóriách bez toho, aby sa osobne dotýkala jeho života. Táto pravda je láska trojjediného Boha, ktorý je obrazom komunikácie. Je Bohom vzťahu a tým, že dáva človeku existenciu, povoláva ho do vzťahu, v ktorom je komunikačným spojením dyadická láska. Existenciálna otázka človeka je tak aj otázkou osobnej viery človeka v Boha a hlavným princípom poznania Boha je láska, veď „*každý kto miluje, narodil sa z Boha a pozná Boha*“ (1Jn 4,7.).

Druhá kapitola zároveň naznačuje, že hlavným protagonistom poznania Boha je Boh sám, pretože na začiatku poznania je až tak vášnivo milujúci Boh, že vo svojom Synovi sa zrieka seba samého a táto jeho kenóza sa v prijatí kríža spája s utrpením. Privilegovaným miestom, kde človek

poznáva Boha je spoločenstvo, lebo ono ho núti vyjsť zo seba samého a ponoriť sa do vzťahov lásky v celej svojej náročnosti. Človek uprostred spoločenstva môže mať skúsenosť pravej lásky a poznať Boha ako lásku. Typickým miestom poznania Boha je cirkevné spoločenstvo, no aj v ňom osobná skúsenosť má predchádzať teórii. Cirkevné spoločenstvo nemôže stratiť svoju autentickosť a zredukovať vieru iba na dokonalý obsah. Náboženská skúsenosť takto chápanej viery neoslovuje, lebo stráca spojenie so životom, kde Boh je iba nejaká idea častokrát ľuďom vzdialená.

V tretej kapitole psychologický rozbor mladého človeka pred vstupom do života dospelých poukazuje na hľadanie vlastnej identity. Vzhľadom na svoj vek sú mladí ľudia plní ideálov a je len prirodzené, že existenciálna otázka v nich bytostne zaznieva. V období dospievania si oveľa intenzívnejšie uvedomujú samých seba a sám život sa ich pýta, odkiaľ sa tu vzali, kam smerujú a aký to všetko má zmysel. Hoci sa vedia nadchnúť pre všetko krásne a vznešené, vzhľadom na svoj kognitívny vývin sa stavajú kriticky voči všetkému, čo nemajú potvrdené vlastným intelektom. Rovnako sú kritickí k ľuďom, u ktorých registrujú nezhodu medzi ideálmi a životom, čo sa prejavuje aj v otázkach viery. Analýza sociokultúrneho vplyvu postmodernej spoločnosti stavia mladého človeka do globalizovaného, pluralitného a sekularizovaného prostredia. Nachádza sa uprostred mnohých názorov, ponúk, morálok a životných štýlov. Zodpovednosť voľby je v rukách autonómnej osoby a kritériom spravidla konzum. Z hľadiska hodnotovej orientácie mládeže, napriek dominancii miešaného a absencii hierarchického systému hodnôt, viaceré výskumy, na ktoré sa v práci odvolávame, naznačujú, smerovanie k postmateriálnym hodnotám. Mladí ľudia sa v značnej miere stotožňujú s hodnotovými typmi spojenými s krásnymi a vznešenými ideálmi, ako zmysel pre porozumenie, toleranciu, sociálnu spravodlivosť, krásu, ochranu prírody, zhovievavosť, charitatívnu

pomoc, pod. To je jednak priestor pre otvorenie existenciálnej otázky a pre vyplnenie duchovného vákua a zároveň veľkou výzvou pre ponuku a pôsobenie Cirkvi.

Nosnou časťou štvrtej kapitoly je prieskum, ktorého cieľom bolo zmapovať u praktizujúcich katolíkov vo veku 18 až 35 rokov jednak ich skúsenosť krízy viery a opätovného rozhodnutia sa pre život viery, ďalej podnety, ktoré im napomohli k tomuto rozhodnutiu, a napokon ako to ovplyvnilo ich život a ich prejavy religiozity po rozhodnutí sa pre život viery. Skúsenosť s krízou viery a opätovné rozhodnutie sa pre život viery potvrdila výrazná väčšina respondentov. Hlavné príčiny tejto krízy spájali s hľadaním vlastnej identity v období dospievania a s tendenciou kritického overovania, čo sa prejavilo nestotožnením sa s vierou prežívanou iba zo zvyku a navonok. Prejavom krízy osobnej viery bolo spravidla vzdialenie sa od kresťanského spoločenstva a prežívanie iba konvenčnej viery. Podnetom pre osobnú konverziu v rámci aktivít Cirkvi pre mládež bolo hlavne živé kresťanské spoločenstvo, osobný vzťah s protagonistom evanjeliového posolstva, blízkosť veriaceho priateľa, skúsenosť osobného prijatia, a potom hlboký duchovný zážitok. Kľúčovým zistením v kontexte podnetov pre opätovné primknutie sa k Bohu je prítomnosť autentického spoločenstva viery, nevyhnutnosť vzťahu, úprimný záujem a dotyk s tajomstvom viery, ktoré zasahuje človeka v hĺbke jeho srdca. Ďalšie kľúčové zistenie je potvrdenie skutočnosti, že dimenzia osobného, ale aj verejného kresťanského spôsobu života, ako úprimné praktizovanie konvenčnej viery, pristupovanie k sviatostiam, autentickosť postojov v morálnych a spoločenských otázkach, náboženské vzdelávanie, a pod., je ďalším krokom osobného rozhodnutia sa pre život viery.

Na základe špecifického nároku na sprostredkovanie viery mladým ľuďom, na ktorú poukazujú spomínané analýzy ich psychosociálneho dozrievania v sociokultúrnom prostredí postmodernej doby, kladie záverečná

kapitola dôraz na osobnostnú zrelosť protagonistov evanjeliového posolstva. Predovšetkým sa zameriava na jeho kompetenciu správne konať, teda vedieť používať správny jazyk pre poznanie Boha. V kontexte zistení predchádzajúceho prieskumu práca v tejto časti predkladá niektoré evanjelizačno-pedagogické zásady, na ktoré by mal protagonista evanjeliového posolstva z pohľadu uvedenej kompetencie prihliadať. Predovšetkým je to prítomnosť spoločenstva viery a budovania osobných vzťahov. Potom jeho autenticnosť, jednak v osobnom živote viery, ale aj v samotnom záujme o mladého človeka. Ďalej dôležitosť správneho prístupu k mladým ľuďom. Napokon nezabudnúť na cieľ, teda otvárať cestu k poznaniu Boha ako Otca.

Prirodzene táto práca nerozvíja celú problematiku pastorácie mládeže. V aplikačnej rovine sa ponúkajú ďalšie otázky, ktoré sú viac spojené s pastoračno-pedagogickým rozmerom, ako konkretizácia ponuky aktivít, vhodnosť výberu konkrétnych tém evanjeliového posolstva, ako aj didaktických foriem a zásad na sprostredkovanie obsahu, problematika primeraného reagovania na niektoré problémové otázky v kontexte sociokultúrnych zmien našej spoločnosti a pod. Spomenuté témy sa dotýkajú konkrétnych riešení. Práca poukazuje jednak na prítomnosť existenciálnej otázky v živote mladých ľudí, teda prítomnosť otázky viery, ktorá aj napriek sociokultúrnym zmenám je stále aktuálna, čo je priestorom pre pastoračné pôsobenie Cirkvi. Potom, aj na základe skúmania podnetov rozhodnutia sa pre osobnú vieru, osvetľuje niektoré skutočnosti, ktoré napomáhajú kontextu celej atmosféry pastoračnej práce s mládežou, ktorý sa v konkrétnych aktivitách nesie ako symbol, keď cez zmyslami vnímateľné skúsenosti sa srdca človeka dotýka hlbokého tajomstva Boha, Otca. Domnievame sa, že práve v tomto zmysle môže byť táto práca prínosom pre tých, ktorí svoje pastoračné úsilie venujú mladým ľuďom.

Resume

The main topic of the thesis was to examine the experience of young people in the religious life in connection to pastoral activities of the Church. The primary intent was to observe the qualitative impact of these experiences on decision to live a life of personal faith in God in the context of the socio-cultural environment of Slovakia.

In this context, the presence of an existential human question about the meaning of life served as important anthropological ground. It concerns the issue of personal belief and knowing God. From theological perspective, we built on the fact that God is God of relationship. Therefore, the issue of knowing God is centred around relationship. The main concern here are not abstract theories, but meeting God as the Father and the main principle of knowing him is love.

The analysis of a young person from the perspective of developmental psychology pointed to his searching for his own identity and the meaning of life, what confirms the presence of an existential question. The analysis of the socio-cultural impacts focused on influences of the postmodern, pluralistic and secularized society on a young person that results in multiplicity of opinions and offers that he encounters. From the point of view of value orientation, the sociological research presented in the thesis indicated movement of the young people toward postmaterial values. This is also the space in which the Church can address the existential question with its activities.

The conducted survey pointed out that the most frequent reasons for the decision to live the life of faith in the context of the activities of the Church for youth were: community of faith, sincere and close relations with believers, experience of acceptance and deep spiritual experience. Based on the survey,

the work brings some evangelistic-pedagogical principles that enables creating a suitable climate for the personal conversion of young people within the pastoral activities of the Church.

Zoznam bibliografických odkazov

ALBERICH, Emilio, BINZ, Ambroise. *Adulti e catechesi. Elementi di metodologia catechetica dell'età adulta*. Torino: Editrice Elle Di Ci, 1993. ISBN 978-88-01-10227-7.

ALTRICHTER, Michal. *Člověk a víra*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2015. ISBN 978-80-7412-212-5.

ALTRICHTER, Michal. „Duchovní“ a „duševní“. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2003. ISBN 80-86715-02-7.

ALTRICHTER, Michal. Klasické texty o osobě. In: ALTRICHTER, Michal. ed. *Studijní texty ze spirituální teologie II. Osoba - osobnost - osobitost*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2004. ISBN 80-86715-32-9.

ALTRICHTER, Michal. „Osoba“, „osobnost“, „osobitost“. In: ALTRICHTER, Michal. ed. *Studijní texty ze spirituální teologie II. Osoba - osobnost - osobitost*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2004. ISBN 80-86715-32-9.

AMBROS, Pavel. *Pastorace mladých. Iniciace k životu nového člověka a utváření jeho životního stylu*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2016. ISBN 978-80-7412-254-5.

BALDUS, Manfred. Nuova cittadinanza europea: il contributo dell'insegnamento della religione. In: PAJER, Flavio et al. *Europa, scuola, religioni. Monoteismi e confessioni cristiane per una nuova cittadinanza europea*. Torino: Società Editrice Internazionale, 2005. ISBN 978-88-05-05982-9.

BENEDIKT XVI. *Encyklika Deus caritas est*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2006. ISBN 80-7162-594-9.

BENEDIKT XVI. *Eusebio di Cesarea* [online]. Città del Vaticano: Libreria editrice Vaticana, 2007 [cit. 30.05.2018]. Dostupné na internete: http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/audiences/2007/documents/hf_ben-xvi_aud_20070613.html

BENEDIKT XVI. *Incontro con gli educatori cattolici: Discorso di sua santità* [online]. Università Cattolica d'America, Washington, D.C.: Libreria Editrice Vaticana, 2008 [cit. 30.01.2019]. Dostupné na internete: http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2008/april/documents/hf_ben-xvi_spe_20080417_cath-univ-washington.html

BENEDIKT XVI. *Origene alessandrino - II: La dottrina* [online]. Città del Vaticano: Libreria editrice Vaticana, 2007 [cit. 28.05.2018]. Dostupné na internete: http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/audiences/2007/documents/hf_ben-xvi_aud_20070502.html

BENEDIKT XVI. *San Gregorio di Nazianzo - II: La dottrina* [online]. Città del Vaticano: Libreria editrice Vaticana, 2007 [cit. 20.08.2017]. Dostupné na internete: http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/audiences/2007/documents/hf_ben-xvi_aud_20070822.html

BENEDIKT XVI. *San Gregorio di Nissa - II: La dottrina* [online]. Città del Vaticano: Libreria editrice Vaticana, 2007 [cit. 06.06.2018]. Dostupné na internete: http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/audiences/2007/documents/hf_ben-xvi_aud_20070905.html

BERĐAJEV, Nikolaj Alexandrovič. *Vlastní životopis*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2005. ISBN 978-80-86715-44-5.

BOCCHI, Gianluca, CERUTI, Mauro. *Educazione e globalizzazione*. Milano: Raffaello Cortina, 2004. ISBN 978-88-7078-865-5.

BRESCIANI NICASSIO, Flora. *Gioia di educare. L'arte di far crescere l'uomo*. Torino: Editrice Elledici, 2004. ISBN 978-88-01-02899-7.

BUBER, Martin. *Já a Ty*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1093-1.

BUBER, Martin. *Problém člověka*. Praha: Kalich, 1997. ISBN 80-7017-109-X.

CABASILAS, Nicola. *La vita in Cristo. ED.Umberto Neri*. Roma: Città Nuova, 1994. ISBN 978-88-311-1014-3.

CARVALHO AZEVEDO, Marcello de. *Inkulturace a požadavky modernosti*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2000. ISBN 978-80-86045-44-3.

COMMISSIONE TEOLOGICA INTERNAZIONALE. *Comunione e servizio. La persona umana creata a immagine di Dio* [online]. Città del Vaticano: Libreria editrice Vaticana, 2004 [cit. 15.06.2017]. Dostupné na internete:

http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_con_cfaith_doc_20040723_communion-stewardship_it.html

CONGREGAZIONE PER L'EDUCAZIONE CATTOLICA. *Educare all'umanesimo solidale* [online]. Città del Vaticano: Libreria editrice Vaticana, 2017 [cit. 22.11.2018]. Dostupné na internete:

http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccatheduc/documents/rc_con_ccatheduc_doc_20170416_educare-umanesimo-solidale_it.html

CONGREGAZIONE PER L'EVANGELIZZAZIONE DEI POPOLI. *Guida per i catechisti* [online]. Città del Vaticano: Libreria editrice Vaticana, 1993 [cit. 28.01.2019]. Dostupné na internete:

http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cevang/documents/rc_con_cevang_doc_19971203_cath_it.html

ČÁP, Jan, MAREŠ, Jiří. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. ISBN 978-80-7178-463-0.

DOSTOJEVSKIJ, Fjodor Michajlovič. Velký inkvizitor. In: DOSTOJEVSKIJ, Fjodor Michajlovič et al. *Velký inkvizitor: Nad textem F.M. Dostojevského*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2000. ISBN 80-86045-29-3.

DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL. *Dekrét Inter mirifica*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2008. ISBN 978-80-7162-738-8.

DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL. *Dogmatická konštitúcia Dei Verbum*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2008. ISBN 978-80-7162-738-8.

DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL. *Pastorálna konštitúcia Gaudium et spes*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2008. ISBN 978-80-7162-738-8.

FAUSTI, Silvano, CLERICI, Filippo. *Lettera ai Galati* [online]. 1991 [cit. 14.11.2018]. Dostupné na internete: <http://www.gesuiti-villapizzone.it/sito/trascrizioni/gal/04/files/gal04.pdf>

FILONE DI ALESSANDRIA. De migratione di Abrahami. In: FILONE DI ALESSANDRIA *Tutti i trattati del Commentario allegorico alla Bibbia*. Milano: Bompiani, 2005. ISBN 978-88-452-3469-9.

FLORENSKIJ, Pavel Aleksandrovič. *La colonna e il fondamento della verità*. Milano: Rusconi Libri, 1998. ISBN 88-18-12173-1.

FRANKL, Viktor Emanuel. *Vůle ke smyslu*. Brno: Cesta, 1994. ISBN 80-85139-29-2.

FRANTA, Herbert. *Atteggiamenti dell'educatore. Teoria e training per la prassi educativa*. Roma: LAS, 1988. ISBN 978-88-213-0175-9.

FRANTA, Herbert, SALONIA, Giovanni. *Comunicazione interpersonale. Teoria e pratica*. Roma: LAS, 1992. ISBN 88-213-0035-8.

GALLAGHER, Michael Paul. *Křesťanství a moderní kultura*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2004. ISBN 978-80-86715-22-3.

GALLAGHER, Michael Paul. Nový význam kultúry pre pastorálnu teológiu. In: CSONTOS, Ladislav. ed. *Nová evanjelizácia. IV*. Bratislava: Dobrá kniha, 1995. ISBN 80-7141-073-X.

HAAS, Adolf. Axiomy duchovného života. In: ALTRICHTER, Michal. ed. *Studijní texty ze spirituální teologie I. Axiomy duchovného života*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2003. ISBN 80-86045-98-6.

HACKETT, Conrad et al. *The Age Gap in Religion Around the World* [online]. Pew Research Center, 2018 [cit. 30.01.2019]. Dostupné na internete: <http://assets.pewresearch.org/wp-content/uploads/sites/11/2018/06/14112107/ReligiousCommitment-FULL-WEB.pdf>

HADJADJ, Fabrice. *Come parlare di Dio oggi? Anti-manuale di evangelizzazione*. Padova: Messaggero di sant'Antonio, 2013. ISBN 978-88-250-2849-2.

HANESOVÁ, Dana. *Náboženská výchova v školách*. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela, 2005. ISBN 80-8083-121-1.

HELUS, Zdeněk. *Psychologie*. Praha: Fortuna, 2003. ISBN 80-7168-876-2.

HUDÁČEK, Milan. Kultúra mladých a viera. In: CSONTOS, Ladislav. ed. *Nová evanjelizácia. IV*. Bratislava: Dobrá kniha, 1995. ISBN 80-7141-073-X.

CHORVÁT, Ivan. Premeny životného štýlu - sociologické východiská a predpoklady. In: *Sociológia - Slovak Sociological Review* [online]. 2015, roč. 47, č. 1 [cit. 30.01.2019]. Dostupné na internete: <https://www.sav.sk/journals/uploads/03301203Chorvat%20OK.pdf>

CHOVANEC, Marián. *Teológia. Náuka o jedinom a trojosobnom Bohu*. Banská Bystrica - Badín: Kňazský seminár sv. Františka Xaverského, 2016. ISBN 978-80-88937-69-2.

IŠTVÁNIKOVÁ, Lucia, ČIŽMÁRIK, Martin. Hodnotové orientácie - komparatívna analýza. In: VYROST, Jozef et al. *Europska socialna sonda (ESS) 2. kolo na Slovensku: záverečná správa z vyskumu*. Prešov: Universum, 2006. ISBN 978-80-89046-42-3.

JÁN PAVOL II. *Apoštolská exhortácia Catechesi Tradendae*. Bratislava: Saleziánske katechetické stredisko, 1993. ISBN 978-80-85405-23-1.

JÁN PAVOL II. *Apoštolská exhortácia Ecclesia in Europa*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2004. ISBN 80-7162-478-0.

JÁN PAVOL II. *Apoštolský list Novo millennio ineunte*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2001. ISBN 80-7162-345-8.

JÁN PAVOL II. *Apoštolský list Parati semper* [online]. Rím: Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1985 [cit. 24.01.2017]. Dostupné na internete: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/parati-semper>

JÁN PAVOL II. *Apoštolský list Rýchly rozvoj* [online]. 2005 [cit. 28.01.2019]. Dostupné na internete: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/rychly-rozvoj-50>

JÁN PAVOL II. *Apoštolský list Tertio millennio adveniente*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1996. ISBN 80-7162-153-6.

JÁN PAVOL II. *Encyklika Fides et ratio*. Bratislava: Vydavateľstvo Don Bosco, 1998. ISBN 80-88933-06-4.

JASPERS, Karl. *La fede filosofica di fronte alla rivelazione*. Milano: Longanesi, 1970. ISBN 978-88-304-0637-7.

JURINA, Jozef. *Kríza postmodernej kultúry. Vplyv postmoderného myslenia na súčasnú kultúru*. Bratislava: DaVel, 2002. ISBN 80-900931-8-3.

JURINA, Jozef. *Postmodernizmus a jeho civilizačno-kultúrne konzekvencie*. Trnava: Dobrá kniha, 2004. ISBN 80-7141-452-2.

KLAPPENECKER, Gabriele. *Glaubensentwicklung und Lebensgeschichte. Eine Auseinandersetzung mit der Ethik James W. Fowlers, zugleich ein Beitrag zur Rezeption von H. Richard Niebuhr, Lawrence Kohlberg und Erik H. Erikson*. Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer, 1998. ISBN 978-3-17-015273-1.

KLČOVANSKÁ, Eva. Hodnotová orientácia súčasnej mládeže a jej význam v pedagogickom procese. In: *Radost' a nádej* [online]. 2004, roč. 15-25, č. 1 [cit. 18.07.2017]. Dostupné na internete: http://www.uski.sk/frm_2009/ran/2004/ran-2004-1-02.pdf

KLČOVANSKÁ, Eva. Význam hodnôt vo vzťahu k štruktúre osobnosti. In: GRÁC, Ján, NANIŠTOVÁ, Evy, KLČOVANSKÁ, Eva *Človek v centre psychologického skúmania a starostlivosti*. Trnava: Katedra psychológie FF Trnavskej univerzity, 2001, s. 23–32. Acta Psychologica Tyrnaviensia 5.

KONGREGÁCIA PRE KLÉRIKOV. *Všeobecné direktórium pre katechizáciu*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1999. ISBN 80-7161-264-8.

KORHERR, Edgar Joseph. *Pedagogická psychológia pre teológov*. Bratislava: RKCMBF UK, 1996. ISBN 80-88696-11-9.

KYSELICA, Jozef. *Odovzdávať vieru v súčasnej spoločnosti*. Trnava: Dobrá kniha, 2006. ISBN 80-7141-525-1.

LAMBERT, Willi. *Franz von Baader a jeho filosofie modlitby*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2015. ISBN 978-80-7412-168-5.

LÉON-DUFOUR, Xavier. *Lettura dell'evangelo secondo Giovanni*. Cinisello Balsamo: Edizioni San Paolo, 2007. ISBN 978-88-215-5749-1.

LÉVI-STRAUSS, Claude. *Strukturální antropologie - dvě*. Praha: Argo, 2007. ISBN 978-80-7203-805-3.

LIPOVETSKY, Gilles, CHARLES, Sébastien. *Hypermoderní doba. Od požitku k úzkosti*. Praha: Prostor, 2013. ISBN 978-80-7260-283-4.

MARITAIN, Jacques. *L'educazione al bivio*. Brescia: Editrice La scuola, 1996. ISBN 978-88-350-7266-9.

MARTINEK, Michael. *Ztracená generace? O duchovním dialogu mezi českou mládeží a katolickou církví*. Svitavy: Trinitas, 2006. ISBN 978-80-86885-14-8.

MATULNÍK, Jozef et al. *Analýza religiozity katolíkov na Slovensku. Poznanky zo sociologického výskumu*. Bratislava: Teologická fakulta Trnavskej univerzity, 2008. ISBN 978-80-7141-628-9.

MESSORI, Vittorio. *Ipotesi su Gesù*. Torino: Società Editrice Internazionale, 2009. ISBN 978-88-05-05867-9.

METZ, Johann Baptist. *Antropocentrismo cristiano. Studio sulla mentalità di Tommaso d'Aquino*. Roma: Borla, 1969. ISBN 978-88-263-0007-8.

OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorace v postmoderní společnosti*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-557-8.

ORAVCOVÁ, Jitka. *Vývinová psychológia*. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela, 2010. ISBN 978-80-8083-937.

OSEWSKA, Elzbieta. L'educazione oggi in un'Europa diversificata. In: PAJER, Flavio et al. *Europa, scuola, religioni: monoteismi e confessioni cristiane per una nuova cittadinanza europea*. Torino: Società Editrice Internazionale, 2005. ISBN 978-88-05-05982-9.

PAJER, Flavio. Scuola e istruzione religiosa dell'Europa multireligiosa: problemi e sfide. In: PAJER, Flavio et al. *Europa, scuola, religioni. Monoteismi e confessioni cristiane per una nuova cittadinanza europea*. Torino: Società Editrice Internazionale, 2005. ISBN 978-88-05-05982-9.

PÁPEŽ FRANTIŠEK. *Discorso del Santo Padre Francesco ai membri della fondazione "Gravissimum educationis"* [online]. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2018 [cit. 25.01.2019]. Dostupné na internete: https://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2018/june/documents/pa-pa-francesco_20180625_gravissimum-educationis.html

PÁPEŽ FRANTIŠEK. *Discorso del Santo Padre Francesco. Presentazione degli auguri Natalizi della Curia Romana* [online]. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2014 [cit. 26.02.2019]. Dostupné na internete: http://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2014/december/document/s/papa-francesco_20141222_curia-romana.html

PÁPEŽ FRANTIŠEK. *Encyklika Lumen fidei*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2013. ISBN 978-80-7162-998-6.

PÁPEŽSKÁ RADA PRE KULTÚRU. *Pastorácia kultúry*. Bratislava: Vydavateľstvo Don Bosco, 1999. ISBN 80-88933-37-4.

PAVOL VI. *Apoštolská exhortácia Evangelii nuntiandi*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1999. ISBN 80-7162-266-4.

PÉTIOVÁ, Marianna, BIELIKOVÁ, Marcela. *Situačná analýza postavenia mládeže v Slovenskej republike*. Bratislava: Ústav informácií a prognóz školstva, 2005. ISBN 80-7098-425-2.

PLATÓN. *Euthyfrón, Obrana Sókrata, Kritón, Faidón, Kratylos, Theaitétos, Sofistés, Politikos*. Praha: OIKOYMENH, 2003. ISBN 978-80-7298-062-8.

POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*. Praha: Krystal OP, 2000. ISBN 80-85929-38-4.

RAHNER, Karl. *Základy křesťanské víry*. Svitavy: Trinitas, 2004. ISBN 80-86036-99-5.

RATZINGER, Joseph. *Európa. Jej základy v súčasnosti a budúcnosti*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2005. ISBN 80-7162-570-1.

RATZINGER, Joseph. *Naděje pro Evropu? Církev a svět, stav, diagnózy, prognózy*. Praha: Scriptum. ISBN 80-85528-27-4.

RATZINGER, Joseph. *Úvod do křesťanstva*. Trnava: Dobrá kniha, 2007. ISBN 978-80-7141.

RUPNIK, Marko Ivan. *Až se stanou umění a život duchovními*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 1997. ISBN 80-86045-06-4.

RUPNIK, Marko Ivan. *Cesty nové evangelizace ve střední a východní Evropě v postmoderní situaci*. In: *Nová evangelizace*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2000. ISBN 978-80-86045-49-8.

RUPNIK, Marko Ivan. *Dire l'uomo. I. Persona, cultura della Pasqua*. Roma: Lipa Edizioni, 2001. ISBN 978-88-86517-14-9.

RUPNIK, Marko Ivan. *Il discernimento. Seconda parte: Come rimanere con Cristo*. Roma: Lipa Edizioni, 2001. ISBN 88-86517-56-4.

RUPNIK, Marko Ivan. *L'arte della vita. Il quotidiano nella bellezza*. Roma: Lipa, 2015. ISBN 978-88-89667-18-7.

RUPNIK, Marko Ivan. *L'esame di coscienza. Per vivere da redenti*. Roma: Lipa Edizioni, 2016. ISBN 978-88-89667-34-7.

RUPNIK, Marko Ivan. *O duchovním otcovství a rozlišování. Studijní texty Centra Aletti*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2001. ISBN 80-86045-69-2.

RUPNIK, Marko Ivan. *Otázka kultúry*. In: ŠPIDLÍK, Tomáš et al. *Spiritualita, formácia & kultúra*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 1995. ISBN 978-80-901957-1-4.

RUPNIK, Marko Ivan. *Pri stole v Betánii. Viera, hrob a priateľstvo*. Bratislava: Redemptoristi, 2017. ISBN 978-80-8193-009-6.

RUPNIK, Marko Ivan. *Spirituální teologie*. In: ALTRICHTER, Michal. ed. *Studijní texty ze spirituální teologie I. Axiomy duchovního života*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2003. ISBN 80-86045-98-6.

RUPNIK, Marko Ivan. *Via della bellezza sapienza di vita*. Firenze: Edizioni Feeria, 2007. ISBN 978-88-87699-85-2.

RUPNIK, Marko Ivan, AVERINCEV, Sergej Sergeevič. *Adamo e il suo costato*. Roma: Lipa Edizioni, 1996. ISBN 88-86517-21-1.

SAK, Petr, SAKOVÁ, Karolína. *mládež na křižovatce. Sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. Praha: Svoboda Servis, 2004. ISBN 978-80-86320-33-5.

SAVAGNONE, Giuseppe. *Educare nel tempo della post-modernità*. Torino: Elledici, 2013. ISBN 978-88-01-05370-8.

SCOLA, Angelo. *Postcristianesimo? Il malessere e le speranze dell'Occidente*. Venezia: Marsilio Editori, 2017. ISBN 978-88-317-2709-9.

SCHWARTZ, Shalom H. *A Proposal for Measuring Value Orientations across Nations* [online]. 2001 [cit. 14.08.2017]. Dostupné na internete: https://web.archive.org/web/20110723193853/http://www.europeansocialsurvey.org/index.php?option=com_docman&task=doc_view&gid=126&Itemid=80

SMAHEL, Rudolf. *Duševní vývoj a duchovní zrání dítěte*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1997.

SMAHEL, Rudolf. *Rozhlasové přednášky o výchově dětí*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1997.

SMAHEL, Rudolf. *Učitel a jeho žáci*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1996. ISBN 978-80-238-0171-2.

SMÉKAL, Vladimír. Osobnost jako skutečnost člověka a smysl života. Konceptuální a metodologická úvaha. In: ALTRICHTER, Michal. ed. *Studijní texty ze spirituální teologie II. Osoba - osobnost - osobitost*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2004. ISBN 80-86715-32-9.

SOLOV'ĚV, Vladimir Sergejevich. *I fondamenti spirituali della vita*. Roma: Lipa Edizioni, 1998. ISBN 978-88-86517-34-8.

SOLOVJOV, Vladimir Sergejevič. Krása v přírodě. In: TENACE, Michelina *Úvod do myšlení Vladimíra Solovjova*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2000. ISBN 978-80-86045-55-9.

SOLOVJOV, Vladimír Sergejevič. *Kritika abstraktních principů*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2003. ISBN 978-80-86715-03-2.

SOLOVJOV, Vladimir Sergejevič. Smysl lásky. In: TENACE, Michelina *Úvod do myšlení Vladimíra Solovjova*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2000. ISBN 978-80-86045-55-9.

SV. AUGUSTÍN. *Vyznania*. Bratislava: LÚČ, 1997. ISBN 80-7114-185-2.

ŠESTOV, Lev Isaakovič. *Athény a Jeruzalém*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2006. ISBN 978-80-86715-69-8.

ŠPIDLÍK, Tomáš. *Duchovní cvičení s Janem Pavlem II*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2007. ISBN 978-80-86715-79-7.

ŠPIDLÍK, Tomáš. *Ruská idea. Jiný pohled na člověka*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 1996. ISBN 978-80-86045-02-3.

ŠPIDLÍK, Tomáš. *Řehoř Naziánský, Úvod ke studiu jeho duchovní nauky*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2010. ISBN 978-80-7412-051-0.

ŠPIDLÍK, Tomáš. *Spiritualita křesťanského Východu. Systematická příručka*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2002. ISBN 80-86045-84-6.

ŠPIDLÍK, Tomáš. *Vědy - umění - náboženství. Protiklad nebo soulad?*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2009. ISBN 978-80-7412-037-4.

ŠPIDLÍK, Tomáš. *Znáš Boha Otce, Syna i Ducha svatého?*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2005. ISBN 80-86715-45-0.

ŠPIDLÍK, Tomáš et al. *Integrální poznání. Symbol jako nejdokonalejší výpověď*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2015. ISBN 978-80-7412-197-5.

TENACE, Michalina. *Dire l'uomo. II. Dall'immagine di Dio alla somiglianza. La salvezza come divinizzazione*. Roma: Lipa, 2014. ISBN 88-86517-96-3.

TRENTI, Zelindo. *Esperienza e trascendenza*. Torino: Elle Di Ci, 1982. ISBN 88-01-11971-2.

TRENTI, Zelindo. *Invocazione. Opzione religiosa e dignità umana*. Roma: LAS, 1993. ISBN 978-88-213-0270-1.

ZANI, Angelo Vincenzo. *Formare l'uomo europeo: sfide educative e politiche culturali*. Roma: Città nuova, 2005. ISBN 978-88-311-7469-5.

Databáza DATAcube Slovenského štatistického úradu [online] [cit. 17.02.2019]. Dostupné na internete: <http://datacube.statistics.sk>

European Social Survey Round 6 Data (2012). Data file edition 2.4. [online]. Bergen: Norwegian Centre for Research Data, Norway – Data Archive and distributor of ESS data for ESS ERIC, 2012 [cit. 10.08.2017]. Dostupné na internete: https://www.europeansocialsurvey.org/download.html?file=ESS6e02_4&y=2012

Katechizmus Katolíckej cirkvi. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1998. ISBN 80-7162-253-2.

Národná správa o politike mládeže v Slovenskej republike pre Radu Európy [online]. Ministerstvo školstva Slovenskej republiky, 2005 [cit. 27.07.2017]. Dostupné na internete: <https://www.iuventa.sk/files/documents/publikácie/mladeznicka%20politika%20v%20sr/98-Sprava%20o%20pol%20mladeze.pdf>

Sväté písmo Starého i Nového zákona. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2007. ISBN 978-80-7162-683-1.